

<https://doi.org/10.31874/2520-6702-2019-8-2-63-77>

УДК 378(73)

Регейло Ірина

Інституційні та професійні цінності академічного персоналу університетів США

Анотація

У статті актуалізовано проблему ціннісних пріоритетів університетів США, які традиційно демонструють високі рейтинги і становлять більшість з-поміж кращих закладів вищої освіти у міжнародному освітньому і науковому просторах. З метою імплементації кращого американського досвіду університетів для розвитку системи вищої освіти та її якості в Україні з'ясовано фундаментальні інституційні цінності Массачусетського технологічного інституту, Стенфордського університету, Каліфорнійського технологічного інституту, Гарвардського університету та University of Wisconsin-Whitewater. Доведено, що крім усталених інституційних цінностей, зокрема, інституційної автономії, академічної свободи та спільного врядування, американські університети працюють на основі власних академічних ціннісних принципів та мають свою культуру і філософію. Консолідуючи місію, візію і пріоритети розвитку закладу вищої освіти, інституційні цінності віддзеркалюють особливості діяльності університету та проектує моральний ідеал поведінки викладача-дослідника, студента та випускника, який засвідчує стейкхолдерам свою конкурентоспроможність на ринку праці. Виявлено, що ключовою і невід'ємною складовою серед професійних цінностей в університетах США є академічна свобода, крізь призму якої історично і традиційно розглядається захист демократичних цінностей. Обґрунтовано, що академічна свобода в американському університетському суспільстві є необхідною умовою для розвитку знань, проведення досліджень і публікації їх результатів, а також зумовлює суспільну та інституційну відповідальність, зокрема з дотримання етичних норм поведінки і принципів доброчесності. Розкрито, що практичним втіленням права американського викладача-професора на академічну свободу є право на укладання трудового контракту (tenure), що дає можливість працювати без адміністративного тиску та ризику бути звільненим за непопулярні погляди і висловлювання. Встановлено, що основоположником американського розуміння академічної свободи і захисником прав викладачів закладів вищої освіти, зокрема, їх перебування на посаді, є Американська асоціація університетських професорів.

Ключові слова: академічний персонал, інституційні цінності, місія, професійні цінності, перебування на посаді, університети.

Вступ

У жовтні 2019 року Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти оприлюднило аналітичний звіт про виконання критеріїв надання та підтвердження статусу національного закладу вищої освіти (Нікуліна, Кшевецький, & Терещук, 2019), що викликало неоднозначні дискусії з-поміж академічної спільноти. Утім голова Нацагенства С. Квіт своєчасно спростував наведені результати, обґрунтовуючи це лише як намір «тестування методології» проєкту Правил оцінювання закладів вищої освіти, що «не може вважатися університетським рейтингом чи бути підставою для прийняття будь-яких рішень, включаючи рішення про підтвердження чи позбавлення статусу національного» (Квіт, 2019). Незважаючи на те, що аналітичний звіт Нацагенства проводився на основі розміщених на вебсайтах річних

звітів університетів, з'ясовано, що не всі заклади вищої освіти зі статусом «національний» готові забезпечити конкурентоспроможну якість освіти, про що свідчить проведене ранжування.

Натомість позитивно вражають стабільно високі рейтинги американських університетів, які становлять більшість у топ-10 кращих університетів світу згідно з рейтингами Times Higher Education 2020 (World University Rankings 2020, 2019), The QS World University Rankings (QS World University Rankings 2020, 2019), Academic Ranking of World Universities 2019 (Academic Ranking of World Universities, 2019) Наведені рейтинги не тільки презентують детальну інформацію про якість вищої освіти та проведених наукових досліджень, ефективність інших видів діяльності університетів, але і дають змогу порівняти, зокрема, їх стратегічні цілі, показники, які характеризують освітній та дослідницький простір закладів вищої освіти тощо, а найголовніше – їх унікальність та цінність для громади і суспільства в цілому. Крім цього, у 2019 році до світових рейтингів включено університети з таких країн, як Бруней, Куба, Мальта, Пуерто-Ріко, В'єтнам, Бангладеш. Водночас із-поміж 219 державних та близько 70 приватних українських університетів лише 7 могли брати участь у світовому рейтингуванні. Саме тому залишається актуальним питання про ретельне наукове вивчення феномену ціннісних пріоритетів університетів США.

У вітчизняних джерелах щодо перспектив імплементації кращого американського досвіду для розвитку системи вищої освіти в Україні досліджено різні її аспекти: проаналізовано особливості діяльності та організації провідних американських дослідницьких університетів (Сандул, 2015) і формування університетської автономії (Аксьонова, 2017); обґрунтовано загальні тенденції підготовки викладачів закладів вищої освіти (Огієнко, 2017); досліджено структуру підготовки і перепідготовки викладачів закладів вищої освіти США (Горпініч, 2019); визначено та охарактеризовано інституційну модель забезпечення якості вищої освіти в США (Ільницький, 2015) та показники якості освіти, принципи управління якістю вищої освіти і процедури внутрішнього управління якістю вищої освіти в США (Калініна, 2013); узагальнено американський досвід правового регулювання відносин з академічним персоналом (Давидова, 2016).

Метою нашого дослідження є визначення інституційних і професійних цінностей, які є фундаментом американської університетської освіти і впливають на професійну кар'єру викладача в цілому. Завдання дослідження – проаналізувати нормативні документи кращих університетів США та розкрити їх інституційні цінності; охарактеризувати професійні цінності академічного персоналу, виразником яких є Американська асоціація університетських професорів.

Методи дослідження

Для досягнення поставленої мети та розв'язання визначених завдань використано теоретичні та емпіричні методи дослідження, зокрема, пошуковий та історичний методи – для вивчення нормативних документів американських університетів (стратегії розвитку, положення), американських асоціацій і рад (декларації, рекомендації, стандарти тощо) у їх хронологічній послідовності; методи аналізу і синтезу, порівняння – для розгляду ключових термінів, узагальнення та систематизації інституційних (університетських) і професійних цінностей викладачів-дослідників, що дало змогу виявити пріоритетні цінності академічного персоналу та демократичні цінності американського суспільства в цілому.

Результати дослідження

Гармонізація інституційних (університетських) і професійних цінностей. У США цінності є

фундаментом діяльності університетів з моменту їх заснування і залишаються важливим інструментом для вирішення сучасних проблем глобалізованого і постіндустріального суспільства знань. Ціннісні орієнтири докторських / дослідницьких університетів (Doctoral / Research Universities) США узагальнено Асоціацією американських університетів США (Association of American Universities, AAU), про що розгорнуто висвітлено в роботі (Регейло, 2019). Зокрема, наголошено, що до пріоритетних цінностей закладів вищої освіти США віднесено (Academic Principles: A Brief Introduction, 2013):

- інституційну автономію (Institutional Autonomy),
- академічну свободу (Academic Freedom),
- спільне врядування (Shared Governance).

Водночас кожен американський університет з дня свого створення працює на основі власних академічних принципів, має свою культуру і філософію, які безпосередньо впливають на його діяльність. Сформульовані та вдосконалені впродовж десятиліть місія, візія, цінності, як логічна модель бажаного майбутнього інституції, об'єднують та спрямовують діяльність адміністрації, академічного персоналу, студентів і постдокторантів тощо. Визначені цінності стають етичними і моральними орієнтирами у діяльності університету, пояснюючи суспільству, громаді, стейкхолдерам, у чому полягає його особлива місія і конкурентні переваги. Саме тому привертають увагу цінності університетів США, які входять, насамперед, до переліку елітних закладів вищої освіти відповідно до наведених вище світових рейтингів.

Так, місією *Массачусетського технологічного інституту* (Massachusetts Institute of Technology, MIT), що впродовж останнього десятиліття є лідером у галузі технічних і природничих наук та 90 випускників якого є Нобелівськими лауреатами, визначено «розвиток знань та навчання студентів у галузі науки, техніки та інших напрямів наукових досліджень, які найкраще служать нації та світові у XXI столітті» (Massachusetts Institute of Technology, 2019). Здійснюючи функціонування MIT під девізом «Розум і рука» («Mens et Manus») – поєднання академічних знань і практики, філософія його освітньої діяльності спрямована на «генерування, поширення та зберігання знань, які б відповідали великим світовим викликам», розвиток у кожного члена академічної спільноти «здатності та натхнення працювати з розумом, творчо та ефективно для покращення життя людства» та співпрацю із зацікавленими сторонами (Massachusetts Institute of Technology). Ключовими цінностями для MIT в цілому й особливо для академічного персоналу є такі:

- меритократія – фундаментальна цінність, що відображає спрямованість найздібніших осіб, незалежно від їхнього соціального походження чи матеріального забезпечення, на здобуття наукової кваліфікації, підвищення кваліфікації, кар'єрне зростання тощо;
- різноманітність – виявлення та повага багатогранних поглядів та методів мислення, незалежність від статей, рас, національностей, вірувань тощо;
- креативність – сприяння інноваціям та підприємництву;
- співпраця – є наскрізною у наукових дослідженнях, освітніх програмах та громадських заходах, що зумовлює гнучкість організаційних структур та системи управління;
- освітні можливості – включення передових наукових досліджень у навчання, широке залучення студентів усіх рівнів до досліджень, адаптацію нових технологій для підвищення рівня навчання тощо;
- менторство – наставництво як конструктивний взаємозв'язок, активне слухання, чуйність, взаємна повага та поцінування зусиль та часу один одного.

Сучасний *Стенфордський університет* (Stanford University) – це заклад, в якому провадяться навчання, відкриття та втілюються ідеї, новаторства, експресії та комунікації. Діяльність семи академічних його шкіл спрямована на підготовку зацікавлених громадян і

лідерів (серед випускників – один президент США, 8 лауреатів Нобелівської премії), здатних зробити вагомий внесок у розвиток суспільства у швидкозмінному, глобалізованому світі (Stanford University). Особливістю Стенфордського університету є те, що кожною академічною школою чи науковим центром визначені свої цінності. Зокрема (Stanford University):

– цінностями Школи наук про землю, енергетику та екологію (Stanford University School of Earth, Energy & Environmental Sciences) є досконалість науки; різноманітність; співпраця; повага та ввічливість; підзвітність; безперервний розвиток;

– стратегічні цінності Stanford University Information Technology визначили систему координат нового напрямку інформаційних технологій, що віддзеркалює лозунги їхньої діяльності: бути сміливими у прагненнях і діях; інновації, орієнтовані на результат; діяльність на основі передового досвіду; інвестиції у надзвичайних людей;

– до ключових цінностей Школи Інженерії (Stanford University School of Engineering) віднесено: дослідження, орієнтовані на вирішення проблем та відкриття; освіту світового класу та підготовку лідерів; трансфер технологій до Силіконової долини, що покращать суспільство і світ;

– для Stanford University School of Humanities and Sciences фундаментальними цінностями є різноманітність і залучення (inclusion) студентів, академічного персоналу, інших працівників, що відображають участь численних етнічних груп, рас, національностей, статей, сексуальних орієнтацій та вірувань, а також зростаючу різноманітність інтелектуальних поглядів, життєвого досвіду та культур, представлених сьогодні в суспільстві тощо.

Характерними відмінностями одного з найкращих закладів вищої освіти в галузі природничих і технічних наук – *Каліфорнійського технологічного інституту* (California Institute of Technology (Caltech)), з-поміж випускників якого визнано 74 лауреати Нобелівської премії, є співпраця з NASA, активний розвиток нових наукових міждисциплінарних напрямів, створення найбільшої кількості винаходів у розрахунок на одного викладача в США (California Institute of Technology). Ефективна синергія місії наукових досліджень та освіти із залученням найкреативніших та найвпливовіших викладачів – вчених зумовлена відритою політикою Caltech про фундаментальні принципи, політику та адміністративні його процедури, зокрема, щодо діяльності академічного персоналу. Так, у Заяві академічної спільноти Caltech про етичну поведінку (2014) передбачено дотримання 11 ціннісних принципів, а саме (The Caltech Community's Statement on Ethical Conduct, 2014): досконалості, відповідальності та підзвітності; добросовісності; відкритості, чесності та доброзичливості у дискусії та спілкуванні; свободи досліджень; гідності і поваги; досконалості у викладанні; відповідальної поведінки; захисту інтересів усіх учасників освітнього процесу; підтримки безпечної екології у викладанні та наукових дослідженнях; законслухняності.

Найважливішим запитам сучасного суспільства відповідає і *Гарвардський університет* (Harvard University) – один з найпрестижніших університетів світу, що заснований у 1636 р. і є найстарішим закладом вищої освіти у США (Harvard University). Визнаючи своєю місією підготовку майбутніх лідерів, серед його випускників налічується 49 лауреатів Нобелівської премії, 32 глави держав, серед яких 8 президентів США, 48 лауреатів Пулітцерівської премії тощо. Основним девізом академічних підрозділів (понад десять факультетів та Інститут підвищення кваліфікації Radcliffe) Гарвардського університету є Veritas – з лат. «правда». Кожен з них має свою місію і цінності. Зокрема, ключовими цінностями Вищої школи дизайну є (Harvard University Graduate School of Design, HGSD):

- добросовісне прагнення до досконалості у своїй роботі;
- повага до прав, відмінностей та гідності інших членів спільноти;
- чесність та добросовісність у поведінці з усіма членами громади;

– підзвітність за особисту поведінку.

Особливо наголошується, що студенти, учасники програм, викладачі, інші співробітники мають керуватися цими принципами, перебуваючи в Гарвардській школі дизайну, та несуть особисту відповідальність за інтеграцію таких цінностей у кожен напрям своєї роботи.

Базові цінності визнаються не тільки академічними структурами, але й адміністративними підрозділами Гарвардського університету. Зокрема, відділ інформаційних технологій (Harvard University Information Technology, HUIT) є виразником чотирьох цінностей (Harvard University Information Technology):

- особистісно орієнтованої – слухати та відповідати на потреби користувачів,
- співпраці – використовувати і цінувати досвід та розуміння один одного;
- інноваційності – заохочення та експериментування нових ідей;
- відкритості – комунікація на засадах чесності, поваги, взаємної довіри.

Про дотримання пріоритетних цінностей, як обов'язкової умови працевлаштування, зазначається і в посібнику для персоналу, а саме (Staff Personnel Manual, 2008): «працівники Гарвардського університету сприяють втіленню навчально-дослідницької місії університету та мають вести свою роботу професійно, з особистісною доброчесністю та повагою до прав, відмінностей та гідності інших осіб... Університет залишає за собою право звільнити будь-якого працівника, чиї загальні трудові звички, ставлення, поведінка чи виконання роботи є незадовільними».

У площині нашого дослідження також викликають інтерес ціннісні принципи інших університетів США, які входять зокрема, до першої сотні закладів вищої освіти згідно зі світовими рейтингами. Для прикладу варто розглянути *University of Wisconsin-Whitewater*, заснований у 1868 році, який є державним університетом, пропонує понад 135 бакалаврських, магістерських, докторських, професійних і сертифікаційних програм для майже 25 тис. студентів із 80 країн світу (University of Wisconsin-Whitewater). University of Wisconsin-Whitewater входить до топ-10 кращих університетів США для осіб з обмеженими фізичними можливостями, які беруть участь у національних чемпіонатах з волейболу, бейсболу, баскетболу на інвалідних візках, футболу та баскетболу тощо. В університеті ухвалено Стратегічний план розвитку на 2017-2022 роки, в якому охарактеризовано основні інституційні цінності, які визначають цільові орієнтири і напрями діяльності університету на найближчу перспективу та сприймаються академічною спільнотою як норми етичної і доброчесної поведінки (2017-2022 Strategic Plan):

- співробітництво – інвестиції в ефективні і конструктивні взаємовідносини, що сприяють розвитку талантів і зміцнюють університетську сім'ю; підтримка зусилля кожного викладача, співробітника, студента та випускника;
- різноманіття та можливість – віра у гідність усіх членів спільноти; плекання доступного, всеосяжного та справедливого культурного середовища, де кожна особа може втілювати свої задуми та розкривати свій потенціал в інтелектуально стимулюючому та шанобливому середовищі;
- цілісність – дотримання принципів чесності, справедливості та етичних норм поведінки, сприяння створенню середовища взаємної довіри;
- навчання та академічна досконалість – залучення всіх членів громади університету до навчання, досліджень, участі у грантових і творчих програмах, завдяки потужному академічному та навчальному досвіду у середовищі, де цінують академічну свободу;
- службова та соціальна відповідальність – імплементація знань та ресурсів університету в громади; допомога у вирішенні проблем; покращення якості життя та створення стабільного

суспільства;

- спільне врядування – прийняття рішень на основі визначеної стратегії, доказовості та прозорості, дотримуючись принципів колегіальності і діалогічності.

Отже, інституційні цінності, зумовлені історичними та сучасними традиціями університетів, консоліднують місію і пріоритети розвитку закладу вищої освіти, а також віддзеркалюються на ціннісних принципах діяльності академічного персоналу. Виразником ціннісних принципів академічного персоналу в США, зокрема його професорського складу, є Американська асоціація університетських професорів (American Association of University Professors, AAUP).

Американська асоціація університетських професорів: захист професійних цінностей.

AAUP – трансдисциплінарна організація викладачів і дослідників, місія якої полягає в «розвитку академічної свободи та спільного управління; визначенні основних професійних цінностей та стандартів вищої освіти; сприянні економічній безпеці викладачів і дослідників, аспірантів, докторантів; наданні допомоги громаді закладу вищої освіти з реалізації поставлених цілей та забезпеченні внеску вищої освіти у загальне благо» (American Association of University Professors). З моменту свого заснування у 1915 р., AAUP здійснює формування американської вищої освіти, розробляє стандарти та процедури, які підтримують якість освіти та академічну свободу в коледжах та університетах цієї країни, а також захищає від імені всієї академічної спільноти перебування на викладацькій посаді (tenure) як важливе значення для академічної свободи (AAUP's 1915 Declaration of Principles).

Розглядаючи діяльність Асоціації з погляду, насамперед, репрезентації і захисту фундаментальних професійних цінностей викладацького персоналу, варто наголосити, що саме AAUP є основоположником американського розуміння академічної свободи (O'neil, Areen, Finkin, Gerber, Van Alstyne, & Nelson, 2009), яку згодом в освітньому праві почали ототожнювати та пов'язувати з академічною кар'єрою професорів та можливістю отримання від адміністрації університету безстрокового перебування на посаді (tenure) (Давидова, 2016, с. 83). Для достеменного усвідомлення змісту академічної свободи та її значення доцільно здійснити відповідну ретроспективу, що засвідчує формування американських традицій та їх домінування в освітньому та науковому просторі, а також істотний вплив на розвиток суспільства в цілому.

Так, Комітет з питань академічної свободи та перебування на посаді (AAUP Committee on Academic Freedom and Academic Tenure), призначений першим президентом AAUP Дж. Дьюї, сформулював Декларацію принципів, яку офіційно схвалено на Других щорічних зборах, що відбулися в Вашингтоні 31 грудня 1915 року та 1 січня 1916 року (AAUP's 1915 Declaration of Principles). У Декларації 1915 р. визначено, що академічна свобода викладача включає три складові (AAUP's 1915 Declaration of Principles, p. 1): «свободу наукових досліджень; свободу викладання в університеті чи коледжі; свободу висловлювань та дій поза межами інституції». Крім того, важливість академічної свободи найбільш чітко сприймалася з огляду на цілі, згідно з якими провадилася діяльність університетів: сприяння дослідженню та розвиток знань про людину; навчання студентів; підготовка фахівців-експертів для різних сфер державної служби тощо (AAUP's 1915 Declaration of Principles p. 4).

Чи не вперше офіційно в Декларації 1915 р. постало питання про значущість професії викладача, про що справедливо зазначає J.K. Wilson (Wilson, 2016, p. 2): «Якщо освіта є наріжним каменем структури суспільства, – йдеться у документі, – і якщо прогрес у наукових знаннях має важливе значення для цивілізації, то що може бути важливішим, ніж підвищення гідності професії викладача-вченого з метою залучення до її лав людей з найвищим рівнем розвитку здібностей, високим рівнем освіти, які мають сильний і незалежний характер». Саме

тому, на думку J.K. Wilson (Wilson, 2016), основна увага AAUP у Декларації 1915 р. була приділена не безпосередньо академічній свободі, а захисту прав викладачів університету вільно висловлювати свою думку поза межами університету або займатися політичною діяльністю як громадяни. Вчені, які працюють в університеті, не повинні бути залежними від будь-якого соціального класу чи групи, навпаки, об'єктивність та неупередженість їхніх досліджень і висновків повинні бути, наскільки це можливо, по-людськи, поза межами підозри (AAUP's 1915 Declaration of Principles, p. 6).

До проблеми вдосконалення принципів зверталася в 1925 році й Американська рада з освіти (American Council on Education, ACE), членом якої є AAUP, та ініціювала розроблення і затвердження стислого викладу принципів, відомих як «Декларація Конференції 1925 року про академічну свободу та перебування на посаді» (1925 Conference Statement on Academic Freedom and Tenure), (1940 Statement of Principles on Academic Freedom and Tenure with 1970 Interpretive Comments).

З 1934 по 1940 роки AAUP співпрацювала з Асоціацією американських коледжів (Association of American Colleges, AAC, нині Association of American Colleges and Universities, AACU) над подальшою модернізацією принципів. Результатом цієї роботи стала «Декларація 1940 року про принципи академічної свободи та перебування на посаді» (1940 Statement of Principles on Academic Freedom and Tenure with 1970 Interpretive Comments), яка з деякими інтерпретаціями, доданими у 1970 році спільним комітетом AAUP та AAC з урахуванням сучасних потреб, є «однією з найважливіших та найвпливовіших кодифікацій академічної свободи» (Sh. Dea, 2018).

У Декларації 1940 р. (ред. 1970 р.) зберігаються основні положення про академічну свободу і перебування на викладацькій посаді (tenure), визначені у Декларації 1915 року. До базових принципів академічної свободи професорського складу віднесено такі (1940 Statement of Principles on Academic Freedom and Tenure with 1970 Interpretive Comments, p. 14):

- право на повну свободу у проведенні досліджень та публікації результатів за умови належного виконання інших навчальних обов'язків; дослідження, що потребують фінансування, узгоджуються з адміністрацією закладу вищої освіти;
- право на свободу при обговоренні в аудиторії зі студентами свого предмета та обережність під час викладання дискусійних питань, які не стосуються цього предмету. Обмеження академічної свободи через релігійні чи інші цілі закладу вищої освіти чітко викладаються у письмовій формі під час призначення на посаду;
- викладачі коледжу та університету є громадянами, членами академічної спільноти та працівниками закладу освіти, що накладає на них відповідні обов'язки. З метою запобігання висловлювань від імені інституції та оцінювання громадянським суспільством професії і закладу вищої освіти, у своїх виступах вони, як громадяни, повинні бути точними, проявляти належну стриманість, виявляти повагу до думки інших.

В умовах сьогодення понад 250 наукових та професійних асоціацій у США схвалюють Декларацію 1940 року і спираються на базові принципи академічної свободи та перебування на посаді (tenure), а також tenure передбачено в підручниках для викладачів та в колективних угодах закладів вищої освіти по всій території США (American Association of University Professors. Tenure). Нині академічна свобода, як її розуміють в AAUP, – це свобода професора «навчати, як в аудиторії, так і поза її межами, проводити дослідження та публікувати результати цих досліджень, а також вирішувати будь-які питання інституційної політики. Професор також повинен мати свободу звертатися до громади з будь-якого соціального, політичного, економічного чи іншого питання без... обмежень, беручи на себе повну

відповідальність за порушення норм професійної етики або за твердження, що засвідчують його професійну некомпетентність» (O'neil, Areen, Finkin, Gerber, Van Alstyne, & Nelson, 2009, р. 67-68).

Академічна свобода і перебування на посаді (tenure): синергія цінностей. Невід'ємною складовою академічної свободи в закладах вищої освіти США є довгострокова гарантія з боку закладу вищої освіти про перебування на посаді (tenure), передусім, професорів. Академічне перебування на посаді (tenure) є послідовним процесом набуття досвіду професійної діяльності, безперервного фахового і особистісного розвитку, що позначається на кар'єрному зростанні викладача-професора університету та зумовлює відповідне привабливе економічне забезпечення. Надання свободи у викладанні та дослідженнях є критичними для навчання студентів і здобуття знань та приносить користь суспільству, і, на думку AAUP, суспільству не вигідно, коли викладачі та дослідники контролюються корпораціями, релігійними групами, групами спеціальних інтересів або урядом. Саме тому важливо мати системи захисту для академічної свободи, що і є основною ціллю tenure (American Association of University Professors. Tenure).

З огляду на це, AAUP рекомендує для працевлаштування викладачів застосовувати два види їхнього перебування на посаді: випробувальні призначення та призначення з постійним перебуванням на посаді. Крім того, отримання tenure відповідно до умов контракту на певну посаду передбачає конкретизовані вимоги до процедури і послідовність дій адміністрації та претендента. Припинення дії безстрокового контракту через фінансові умови повинно бути сумлінним і добросовісним (1940 Statement of Principles on Academic Freedom and Tenure with 1970 Interpretive Comments).

Водночас у XXI столітті питання про академічне працевлаштування – систему перебування на посаді (tenure) залишається в центрі дискусії суспільства і наукової спільноти (Schachter, 2018). З одного боку, прихильники системи висувають, на наш погляд, досить вагомі аргументи з позиції визнання і захисту академічних цінностей. Зокрема, J. Warner наводить для прикладу висловлювання професорки U. Tennessee Monica Black про те, що модель tenure є «істотним захистом, принципом демократії, фундаментом академічної свободи. Саме це дозволяє професорам викладати, писати чи проводити дослідження, які кидають виклик статусу-кво, не боячись репресій» (J. Warner, 2018). Підтримуючи таку думку, J. Warner розгортає свої міркування і розмежовує поняття «tenure», а саме (Warner, 2017): «tenure як принцип» і «tenure як політика», де в понятті «tenure як принцип» втілено всі цінності, які більшість з академічного персоналу вважають важливими; «tenure як політика» є інструментом адміністративного контролю, що, на практиці, підриває значення академічних цінностей. Утім найбільш точно характеризує розуміння tenure G. Scholtz, який стверджує, що, по-перше, «система перебування на посаді не призначена для захисту некомпетентних та непридатних викладачів», по-друге, «система перебування на посаді не заважає викладачам «звільнитися», по-третє, «мета системи перебування на посаді – не допустити звільнення викладачів з причин, не пов'язаних з професійною діяльністю» (Hibel, & Scholtz).

З іншого боку – прибічники університетського менеджменту стверджують, що система tenure для професорів істотно знижує стимули для ефективної дослідницької та освітньої діяльності. Так, згідно з політикою New Public Management, як новою системою державного менеджменту, передбачено розширення можливостей менеджменту персоналу, зокрема посилення контролю за їх діяльністю, вдосконалення добору найбільш ефективних – конкурентоспроможних працівників, підвищуючи у такий спосіб ефективність діяльності організації – закладу вищої освіти тощо. Професорський персонал є найбільш цінною часткою людського капіталу університету, отож передбачається збільшення цінності цього капіталу за

рахунок вільного оновлення персоналу і заміни менш ефективних більш ефективними професорами (Schachter, 2018).

Незважаючи на неоднозначні диспути, та з метою їх спростування, AAUP розробляє і підтримує відповідні стандарти: процедурні правила для захисту академічної свободи, пов'язані, насамперед, із перебуванням на посаді; процедурні стандарти, що викладені в Рекомендованому інституційному положенні про академічну свободу та перебування на посаді (Recommended Institutional Regulations on Academic Freedom and Tenure); додаткові стандарти щодо участі викладачів в інституційному менеджменті тощо. Ключовим джерелом принципів та стандартів менеджменту є Заява AAUP про урядування коледжів та університетів, розроблена у співпраці з AACU та ACE (Hibel, & Scholtz).

Щороку співробітники комітету AAUP отримують від викладачів університетів і коледжів США запитання про ці стандарти та скарги про їх недотримання, надають консультації та необхідну допомогу, ініціюють діалоги з адміністрацією закладів вищої освіти про очевидні відхилення від стандартів, рекомендованих AAUP. В екстремальних випадках члени спеціального комітету AAUP проводять офіційні розслідування, відстоюючи академічні права професорів університетів та коледжів (Academic Freedom and Tenure: Nunez Community College (Louisiana, 2019); Academic Freedom and Tenure: St. Edward's University (Texas, 2018).

Висновки

Інституційні (університетські) і професійні цінності вищої освіти США – це сукупність базових принципів і традицій, які є фундаментальними для демократичної країни, де ідеали свободи і рівності втілено в систему вищої освіти та характеризують загальний соціокультурний рівень розвитку американського суспільства.

Інституційні (університетські) цінності відображають історичні і нові традиції академічної спільноти, цілісність соціальних зв'язків (зовнішніх і внутрішніх) та структури університету; консолідують місію та пріоритети розвитку закладу вищої освіти; проектує моральний ідеал поведінки викладача-дослідника, студента, випускника. Втілюючи функціональне і символічне значення, інституційні (університетські) цінності засвідчують ступінь розуміння організаційної, управлінської, академічної культури університетської громади в цілому і кожного члена академічної спільноти зокрема. Саме через таке віддзеркалення інституційних цінностей стейкхолдерам представлено особливості діяльності університету і конкурентоспроможність його випускників на ринку праці.

Водночас основою розвитку вищої освіти, науки і техніки у постіндустріальному суспільстві знань є академічний персонал університетів як суб'єкт і носій університетського духу та професійних цінностей. Саме крізь призму реалізації професійних і особистісних цінностей та інтересів академічної спільноти в американському суспільстві історично і традиційно розглядається захист демократичних цінностей.

Ключовою і невід'ємною складовою демократичних цінностей та академічної культури в університетах США є академічна свобода, що є мірилом етичної поведінки викладача-дослідника згідно з відповідним розумінням професійних завдань, інституційних і професійних цінностей. Академічна свобода в американському університетському дискурсі забезпечує свободу як необхідну умову для розвитку знань, проведення досліджень і публікації їх результатів. Водночас право на академічну свободу зумовлює суспільну та інституційну відповідальність, а також відповідні обов'язки, зокрема з дотримання етичних норм поведінки у суспільстві і принципів доброчесності.

Практичним втіленням права американського викладача-професора на академічну свободу є право на укладання трудового контракту (tenure), що дає можливість працювати без

адміністративного тиску та ризику бути звільненим за непопулярні погляди і висловлювання. Незважаючи на довготривалу історію функціонування, модель tenure слугує розвитку американського суспільства та загальним благам, захищаючи якість викладання та досліджень, а отже, і цілісність закладів вищої освіти в цілому. Дискусійний характер правових відносин між професором і університетом у площині моделі tenure зумовлює відповідні зміни, які все ж корелюються із засадами існуючої системи американської вищої освіти, що визнана найуспішнішою у світі. Принцип академічної свободи професора і його права на безстроковий контракт впродовж ста років активно підтримує і відстоює American Association of University Professors, досвід діяльності якої за різними напрямками може бути втілено у систему вищої освіти України.

Наші подальші дослідження будуть спрямовані на вивчення особистісних цінностей академічного персоналу в умовах трансформаційних змін і посилення конкуренції на ринку освітніх послуг.

Бібліографічні посилання

- Аксьонова, І. В. (2017). Аналіз світового досвіду формування університетської автономії. *Економіка розвитку*, (2), 21-29. Отримано з http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecro_2017_2_5
- Горпніч, Т. (2019). Підготовка викладачів до професійної діяльності в медичних університетах США. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 3(87), 143-154. doi:10.24139/2312-5993/2019.03/143-154
- Давидова, Н. (2016). Цивільно-правові відносини між професором і університетом: досвід України та Сполучених Штатів Америки. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*, (2), 81-88. Отримано з <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/10-2016/01/davidova.pdf>
- Ільницький, Д. О. (2015). Інституційна модель забезпечення якості вищої освіти США. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*, 2(12), 37-53. Отримано з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpaeiv_2015_2%281%29_7
- Калініна, О. Н. (2013). Порівняльний аналіз показників якості американської вищої освіти. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогічні та психологічні науки*, 1(66), 54-62. Отримано з http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnarpv_rpn_2013_1_8
- Квіт, С. (2019). Інформаційне повідомлення щодо підтвердження статусу національного від 16 жовтня 2019 р. № 397. Отримано з <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/10/1%d0%a8-725x1024.jpg>
- Нікуліна, О., Кшевецький, В., & Терещук, В. (2019). *Виконання критеріїв надання та підтвердження статусу національного закладу вищої освіти. Аналітичний звіт*. Київ: Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. Отримано з <https://bit.ly/2Buq3Zh>
- Огієнко, О. І. (2017). Сучасна система вищої освіти США: особливості функціонування та розвитку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 10(74), 131-141. doi:10.24139/2312-5993/2017.10/131-141
- Регейло, І. (2019). Вища освіта США: інституційні цінності системи. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*, (3), 57-64. doi:10.28925/1609-8595.2019.3.5764
- Сандул, М. С. (2015). Конкурентні переваги системи вищої освіти США на міжнародній арені. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, (4), 161-166. Отримано з http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/4_2015ua/40.pdf
- 1940 Statement of Principles on Academic Freedom and Tenure with 1970 Interpretive Comments.*

- Retrieved from <https://www.aaup.org/file/1940%20Statement.pdf>
- 2017-2022 *Strategic Plan*. Retrieved from https://www.uww.edu/documents/strategic-planning/UWW_Strategic_Plan.pdf
- AAUP's 1915 *Declaration of Principles*. Retrieved from http://www.aaup-ui.org/Documents/Principles/Gen_Dec_Princ.pdf
- Academic Freedom and Tenure: Nunez Community College* (Louisiana) (2019). Retrieved from https://www.aaup.org/file/Academic_Freedom_Nunez_2019.pdf
- Academic Freedom and Tenure: St. Edward's University* (Texas) (2018). Retrieved from <https://www.aaup.org/file/StEdwardsUniversity.pdf>
- Academic Principles: A Brief Introduction*. Retrieved from <https://www.aau.edu/academic-principles-brief-introduction>
- Academic Ranking of World Universities 2019*. Retrieved from <http://www.shanghairanking.com/arwu2019.html>
- Allen, S. (2012). From the Faculty Chair. MIT Values and Culture. *MIT Faculty Newspaper*, XXIV(5). Retrieved from <http://web.mit.edu/fnl/volume/245/allen.html>
- American Association of University Professors. Tenure*. Retrieved from <https://www.aaup.org/>
- American Association of University Professors. About*. Retrieved from <https://www.aaup.org/about>
- California Institute of Technology* (Caltech). Retrieved from www.caltech.edu
- Dea, Sh. (2018). A brief history of academic freedom. *UA/AU University Affairs / Affaires Universitaires*. Retrieved from <https://www.universityaffairs.ca/opinion/dispatches-academic-freedom/a-brief-history-of-academic-freedom/>
- Harvard University Graduate School of Design*. Retrieved from <https://www.gsd.harvard.edu/community-values-rights-and-responsibilities/>
- Harvard University Information Technology*. Retrieved from <https://huit.harvard.edu/pages/huit-values>
- Harvard University. About*. Retrieved from <https://www.harvard.edu/about-harvard>
- Hibel, A., & Scholtz, G. Tenure in Academia, the Past, Present and Future. *HigherEdJobs*. Retrieved from <https://www.higheredjobs.com/higheredcareers/interviews.cfm?ID=459>
- Massachusetts Institute of Technology. About*. Retrieved from <http://www.mit.edu/about/>
- O'neil, R. M., Areen, J. C., Finkin, M. W., Gerber, L. G., Van Alstyne, W. W., & Nelson, M. C. (2009). Protecting an Independent Faculty Voice: Academic Freedom after Garcetti V. Ceballos Retrieved from <https://www.aaup.org/file/Protecting-Independent-Voice.pdf>
- QS World University Rankings 2020*. (June 19, 2019). Retrieved from <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2020>
- Recommended Institutional Regulations on Academic Freedom and Tenure*. Retrieved from <https://www.aaup.org/>
- Schachter, H. L. (2018). Civil Service, Academic Tenure, and Management History: How Changes in Management Theory on Professional Knowledge and Hierarchy Affected Merit Reform, *Administrative Theory & Praxis*, 41(1), 3-20, doi:10.1080/10841806.2018.1512323
- Staff Personnel Manual* (2008). Retrieved from <https://hr.harvard.edu/staff-personnel-manual>
- Stanford University*. Retrieved from <https://www.stanford.edu/research/>
- The Caltech Community's Statement on Ethical Conduct* (21.03.2014). Retrieved from <https://www.caltech.edu/>
- University of Wisconsin-Whitewater*. Retrieved from <http://www.uww.edu/>
- Warner, J. (2017) 19 Theses on Tenure (February 21). Inside Higher ED. Retrieved from <https://www.insidehighered.com/blogs/just-visiting/19-theses-tenure>
- Warner, J. (2018) Tenure Is Already Dead. (June 20). Inside Higher ED. Retrieved from

<https://www.insidehighered.com/blogs/just-visiting/tenure-already-dead>

Wilson, J. K. (2016) AAUP's 1915 Declaration of Principles: Conservative and Radical, Visionary and Myopic. *AAUP Journal of Academic Freedom*, 7, 1-12. Retrieved from https://www.aaup.org/sites/default/files/Wilson_1.pdf

World University Rankings 2020. The World University Rankings 2020: results announced. September 11, 2019. Retrieved from https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2020/world-ranking#!/page/0/length/25/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/stats

References

- Aksyonova, I. (2017). Analiz svitovoho dosvidu formuvannia universytetskoi avtonomii [Analysis of the World Experience of Forming University Autonomy]. *Ekonomika rozvytku*, (2), 21-29. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecro_2017_2_5 (In Ukrainian).
- Horpinich, T. (2019). Pidhotovka vykladachiv do profesiinoi diialnosti v medychnykh universytetakh SShA [Teachers' Preparation for Professional Activity at the Medical Universities in the USA]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*, 3(87), 143-154. doi:10.24139/2312-5993/2019.03/143-154 (In Ukrainian).
- Davydova, N. (2016). Tsyvilno-pravovi vidnosyny mizh profesorom i universytetom: dosvid Ukrainy ta Spoluchenykh Shtativ Ameryky [Civil Law Relationships between Professors and Institutions of Higher Education: the Practice in Ukraine vs. United States of America]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy*, (2), 81-88. Retrieved from <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/10-2016/01/davidova.pdf> (In Ukrainian).
- Ilnytskyi, D. (2015). Instytutsiina model zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity SShA [Institutional Model for Quality Assurance in Higher Education]. *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti*, 2(12), 37-53. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpaeiv_2015_2%281%29__7 (In Ukrainian).
- Kalinina, O. (2013). Porivnialnyi analiz pokaznykiv yakosti amerykanskoi vyshchoi osvity [Comparative Analysis of Quality Indicators of the American Higher Education]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy imeni Bohdana Khmelnytskoho. Serii: Pedahohichni ta psykhologichni nauky*, 1(66), 54-62. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnapv_ppn_2013_1_8 (In Ukrainian).
- Kvit, S. (2019). Informatsiine povidomlennia shchodo pidtverdzhennia statusu natsionalnogo vid 16 zhovtnia 2019 r. № 397 [Notification concerning the status of «national» confirming No 397 of October 16, 2019]. Retrieved from <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/10/1%d0%a8-725x1024.jpg> (In Ukrainian).
- Nikulina, O., Kshevetskyi, V., & Tereshchuk, V. (2019). *Vykonannia kryteriiv nadannia ta pidtverdzhennia statusu natsionalnogo zakladu vyshchoi osvity. Analitychnyi zvit [Meeting the Criteria for Granting and Confirming the Status of "National" to a Higher Education Institution]*. Kyiv: National Agency for Higher Education Quality Assurance. Retrieved from <https://bit.ly/2Buq3Zh> (In Ukrainian).
- Ogienko, O. (2017). Suchasna systema vyshchoi osvity SShA: osoblyvosti funktsionuvannia ta rozvytku [Modern System of Higher Education in the USA: Features of Development and Functioning]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*, 10(74), 131-141. doi:10.24139/2312-5993/2017.10/131-141 (In Ukrainian).
- Reheilo, I. (2019). Vyshcha osvita SShA: instytutsiini tsinnosti systemy [The US Higher Education: System's Institutional Values]. *Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka*, (3), 57-64. doi:10.28925/1609-8595.2019.3.5764 (In Ukrainian).

- Sandul, M. (2015). Konkurentni perevahy systemy vyshchoi osvity SShA na mizhnarodnii areni [US Higher Education System's Competitive Advantages in the International Environment]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, (4), 161-166. Retrieved from http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/4_2015ua/40.pdf (In Ukrainian).
- 1940 *Statement of Principles on Academic Freedom and Tenure with 1970 Interpretive Comments*. Retrieved from <https://www.aaup.org/file/1940%20Statement.pdf> (In English).
- 2017-2022 *Strategic Plan*. Retrieved from https://www.uww.edu/documents/strategic-planning/UWW_Strategic_Plan.pdf (In English).
- AAUP's 1915 *Declaration of Principles*. Retrieved from http://www.aaup-ui.org/Documents/Principles/Gen_Dec Princ.pdf (In English).
- Academic Freedom and Tenure: Nunez Community College (Louisiana) (2019)*. Retrieved from https://www.aaup.org/file/Academic_Freedom_Nunez_2019.pdf (In English).
- Academic Freedom and Tenure: St. Edward's University (Texas) (2018)*. Retrieved from <https://www.aaup.org/file/StEdwardsUniversity.pdf> (In English).
- Academic Principles: A Brief Introduction*. Retrieved from <https://www.aau.edu/academic-principles-brief-introduction> (In English).
- Academic Ranking of World Universities 2019*. Retrieved from <http://www.shanghairanking.com/arwu2019.html> (In English).
- Allen, S. (2012). From the Faculty Chair. MIT Values and Culture. *MIT Faculty Newspaper*, XXIV(5). Retrieved from <http://web.mit.edu/fnl/volume/245/allen.html> (In English).
- American Association of University Professors. Tenure*. Retrieved from <https://www.aaup.org/> (In English).
- American Association of University Professors. About*. Retrieved from <https://www.aaup.org/about> (In English).
- California Institute of Technology (Caltech)*. Retrieved from www.caltech.edu (In English).
- Dea, Sh. (2018). A brief history of academic freedom. *UA/AU University Affairs / Affaires Universitaires*. Retrieved from <https://www.universityaffairs.ca/opinion/dispatches-academic-freedom/a-brief-history-of-academic-freedom/> (In English).
- Harvard University Graduate School of Design*. Retrieved from <https://www.gsd.harvard.edu/community-values-rights-and-responsibilities/> (In English).
- Harvard University Information Technology*. Retrieved from <https://huit.harvard.edu/pages/huit-values> (In English).
- Harvard University. About*. Retrieved from <https://www.harvard.edu/about-harvard> (In English).
- Hibel, A., & Scholtz, G. Tenure in Academia, the Past, Present and Future. *HigherEdJobs*. Retrieved from <https://www.higheredjobs.com/higheredcareers/interviews.cfm?ID=459> (In English).
- Massachusetts Institute of Technology. About*. Retrieved from <http://www.mit.edu/about/> (In English).
- O'neil, R. M., Areen, J. C., Finkin, M. W., Gerber, L. G., Van Alstyne, W. W., & Nelson, M. C. (2009). Protecting an Independent Faculty Voice: Academic Freedom after Garcetti V. Ceballos Retrieved from <https://www.aaup.org/file/Protecting-Independent-Voice.pdf> (In English).
- QS World University Rankings 2020*. (June 19, 2019). Retrieved from <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2020> (In English).
- Recommended Institutional Regulations on Academic Freedom and Tenure*. Retrieved from <https://www.aaup.org/> (In English).
- Schachter, H. L. (2018). Civil Service, Academic Tenure, and Management History: How Changes in Management Theory on Professional Knowledge and Hierarchy Affected Merit Reform, *Administrative Theory & Praxis*, 41(1), 3-20, doi:10.1080/10841806.2018.1512323 (In English).

English).

Staff Personnel Manual (2008). Retrieved from <https://hr.harvard.edu/staff-personnel-manual> (In English).

Stanford University. Retrieved from <https://www.stanford.edu/research/> (In English).

The Caltech Community's Statement on Ethical Conduct (21.03.2014). Retrieved from <https://www.caltech.edu/> (In English).

University of Wisconsin-Whitewater. Retrieved from <http://www.uww.edu/> (In English).

Warner, J. (2017) 19 Theses on Tenure (February 21). Inside Higher ED. Retrieved from <https://www.insidehighered.com/blogs/just-visiting/19-theses-tenure> (In English).

Warner, J. (2018) Tenure Is Already Dead. (June 20). Inside Higher ED. Retrieved from <https://www.insidehighered.com/blogs/just-visiting/tenure-already-dead> (In English).

Wilson, J. K. (2016) AAUP's 1915 Declaration of Principles: Conservative and Radical, Visionary and Myopic. *AAUP Journal of Academic Freedom*, 7, 1-12. Retrieved from https://www.aaup.org/sites/default/files/Wilson_1.pdf (In English).

World University Rankings 2020. The World University Rankings 2020: results announced. September 11, 2019. Retrieved from https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2020/world-ranking#!/page/0/length/25/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/stats (In English).

Iryna Reheilo

Institutional and Professional Values of the US Universities' Academic Staff

Abstract

The problem of value priorities in the US universities is actualized in the paper; they traditionally show high ranking positions and make the majority among the best higher education institutions in the international education and research areas. The fundamental institutional values of the Massachusetts Institute of Technology, Stanford University, California Institute of Technology, Harvard University and University of Wisconsin-Whitewater are revealed aimed at implementing the best American universities experience for the development of higher education system and its quality in Ukraine. It is proven that American universities function on the basis of their own academic values and have their own culture and philosophy in addition to the established institutional values, such as institutional autonomy, academic freedom and shared governance.

Consolidating the mission, vision and priorities of higher education institution development the institutional values reflect the peculiarities of the university's activities and project the moral ideal of behavior of academic staff, students and graduates, who confirm to stakeholders their competitiveness at the labor market. It is revealed that a key and integral part of professional values in the US universities is academic freedom though which historically and traditionally the defense of democratic values is considered. It is grounded that academic freedom in the American university society is a prerequisite for developing knowledge, conducting research and publishing their results, it also causes the social and institutional responsibility, in particular for compliance with ethical standards of conduct and principles of integrity. It is revealed that the practical realization of the American professor's right for academic freedom is the right for tenured appointment, which makes it possible to work without the administrative pressure and the risk to be fired because of his unpopular views and statements. It is established that the American Association of University Professors is the founder of the American understanding of academic

freedom and the advocate of the universities' academic staff rights, including their tenure.

Key words: academic staff, institutional values, mission, vision, professional values, tenure, universities.

Інформація про автора:

Регейло Ірина

- доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник
- Україна
- Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, головний науковий співробітник Відділу інтеграції вищої освіти і науки
- ORCID iD 0000-0003-0512-2456
- e-mail: iryna.reheilo@gmail.com
- моб. 050 1443814

Reheilo Iryna

- DSc in Education, Senior Researcher
- Ukraine
- Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine